

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עירוב תחומין ביום טוב שחל להיות סמוך לשבת

(ל"ח א') **משנה:** (4) רבי אליעזר אומר: יום טוב הסמוך לשבת בין (שחל) מלפניה (ביום שישי), ובין מלאחריה (שחל ביום ראשון, ורוצה ללכת ביום טוב לצד אחד, ובשבת לצד אחר), מערב אדם שני עירובין, ואומר: עירובי בראשון למזרח ובשני למערב¹, בראשון למערב ובשני למזרח, עירובי בראשון ובשני כבני עירי, עירובי בשני ובראשון כבני עירי (שיום טוב ושבת הסמוכים שתי קדושות הן, ולכל יום שבתה נפרדת)?

(2) וחכמים אומרים: (שבת ויום טוב הסמוכים, קדושה אחת הם וכיום אחד ארוך. ולכן) או מערב לרוח אחת (לשני הימים), או אינו מערב כל עיקר. או מערב לשני ימים (לרוח אחת), או אינו מערב כל עיקר.

(המשך **משנה:**) כיצד יעשה? מוליכו בראשון ומחשיך עליו, ונוטלו² ובא לו. בשני (מחזירו לפני חשיכה, ואז) מחשיך עליו ואוכלו ובא לו, ונמצא משתכר בהליכתו ומשתכר בעירובו (גם קנה העירוב וגם אוכלו). נאכל בראשון - עירובו לראשון ואין עירובו לשני.

אמר להם רבי אליעזר: (אם כן) מודים אתם לי שהן שתי קדושות.

(ומבאר בגמרא) ורבנן ספוקי מספקא להו (אם שבת ויום טוב נחשבים קדושה אחת או שתיים), והכא לחומרא והכא לחומרא.

תניא (בתוספתא): אמרו לו לרבי אליעזר: אי אתה מודה שאין מערבין בתחילה מיום טוב לשבת (שאם לא עירב לפני כניסת יום טוב, והוצרך לצאת בשבת, אין יכול לערב מיום טוב לשבת)?! אמר להן: אבל (אמת). הא לאיי קדושה אחת היא! ורבי אליעזר, התם משום הכנה (שאסור להכין מיום טוב לשבת. אבל במשנה, הניח העירוב לפני היום הראשון).

(ל"ח ב') אמר רב: הלכה כד' זקנים, ואליבא דרבי אליעזר דאמר שתי קדושות הן.⁴

(ל"ט א') אמר רב יהודה: (יום טוב שחל בערב שבת) עירב ברגליו ביום ראשון, מערב ברגליו בשני (ואינו יכול להסתמך על עירובו בראשון). עירב בפת ביום ראשון, מערב בפת ביום שני. אמר שמואל: ובאותה פת.

1. עירובי של מזרח יקנה לי היום לצורך מחר, ועירובי של מערב יקנה לי בבין השמשות דלמחר, לצורך יום שני. דקסבר ר' אליעזר שבת ויום טוב לאו כחד יומא אריכא נינהו, אלא שתי קדושות, ולכל חד יומא אית ליה חדא שביתה, ובכל חדא מיקניא ליה שביתה לאיזה צד שירצה, ובין השמשות דקמא לדידיה הוא דקני, ולא ליום שני. רש"י.

2. ומבאר הגמרא (ל"ח ב') שאינו מניח עירוב אחד בסוף אלפיים אמה לצד אחד, ועירוב נוסף בסוף אלפיים אמה בצד השני (שאז בסוף היום הראשון אינו יכול לצאת אל מקום העירוב שהניח ליום השני, ואנן הרי בעינן סעודה הראויה מבעוד יום), אלא מניח אלף אמה לכל צד, ונמצא שאין בין שני העירובין יותר מאלפיים אמה, מלבד מידת העיר (שנחשבת כד' אמות).

3. כתב הריטב"א (ל"ח א', ד"ה נוטלו): פירוש, בשלא היה מקום המשתמר; אבל אם הוא מקום המשתמר, אינו צריך ליטלו, אלא מניחו שם ואומר בזה תהא שביתתי למחר וליום שני, וקונה בו עירוב היום למחר, ולמחר בבין השמשות קונה בו ליום שני. ורבותא אשמעינן תנא שאפילו נוטלו היום יכול להחזירו שם למחר וקונה לו עירוב ולא הוי כמכין מיום טוב לשבת. והביאו המשנ"ב (תטז, ב, ס"ק יג).

4. הדין שבשבת ויום טוב הסמוכים, ביצה שנולדה בזה אסורה בזה, שמבאר כאן הגמרא שהוא מדין הכנה, שחול מכין לשבת ויו"ט, ואין יום טוב מכין לשבת, ולהיפך, יתבאר, אם ירצה ה', ב"נתיבי הלכה" על מסכת ביצה, ד' א'.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ומקשה) הא קא מכין מיום טוב לשבת.

(ומתרץ) מי סברת דאזיל ואמר מידי?! דאזיל ושתיק ויתיב.

(המשך מימרת רב יהודה) עירב בפת בראשון (ונאכל), מערב ברגליו בשני (כי ברגליו אינו צריך לְדַבֵּר. משא"כ פת חדשה צריך לקרוא עליה שם עירוב, ואסור משום הכנה). עירב ברגליו בראשון, אין מערב בפת בשני, שאין מערבין בתחלה בפת⁵ (מיום טוב לשבת, משום הכנה).

(אזיל ושתיק ויתיב) ומקשה **מדתניא**: לא יהלך אדם (בשבת) לסוף שדהו לידע מה היא צריכה (לאחר השבת), כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ!

(ודחי) התם מוכחא מילתא. הכא לאו מוכחא מילתא היא; אי צורבא מרבנן הוא אמרינן שמעתא משכתיא, ואי עם הארץ הוא אמרינן חמרא אירכס ליה.

שיטות הראשונים

מוליכו בראשון ומחשיך וכו' בשני מחשיך עליו ואוכלו וכו': דעת הריטב"א שדוקא כשהתנה היום מן החול לקנות בו שביתה למחר בבין השמשות ליום השני, מהני⁷. ושאר הראשונים לא הזכירו תנאי זה.

עירב ברגליו ביום ראשון, מערב ברגליו בשני: דעת רשב"א ומאירי, שאף לרוח אחרת יכול לערב ברגליו ליום שני (ובלבד שלא יאמר כלום, רק שישב עד שתחשך)⁸. ודעת הריטב"א דאם עירב ברגליו בראשון, אינו יכול לערב בשני לרוח אחרת. וכל שכן שאם לא עירב בראשון לא בפת ולא ברגליו, שאינו יכול לערב בשני, אפילו ברגליו⁹. והרמב"ם כתב "עירב ברגליו

5. רש"י (ד"ה שאין) פירש: שאין מערבין בתחילה בפת - מיום טוב לשבת משום הכנה, דקרי ליה השתא שם עירוב. ורבינו חננאל בן שמואל כתב בשם הרמב"ם: כדי שלא יקנה מקום לעירוב כתחילה בשבת או יום טוב, אלא אם כן קנה מערב יום טוב מקום לעירובו בפת, הוא שיכול לחזור ולערב בפת פעם שניה לחיזוק (ובחידושי המאירי צירף שני הפירושים וכתב: כללו של דבר, לא מצינו עירוב פת ושום אוכל בשני, משום דהויא הכנה ומיקניא ביתא. וכעין זה כתב בבית הבחירה). ורבינו חננאל בן שמואל כתב, דהואיל ועיקר עירובי תחומין ברגל, ועירב בראשון ברגל, אינו יכול לחזור ולגרע כוח העירוב מן הראשון ולעשות פת במקומו ביום שני.

6. להיות מזומן להיכנס כשתחשך. הרי שאע"פ שרק הולך ולא אמר כלום, אסור. וגבי עירוב, אם היה אסור משום הכנה, בשתיקה גם היה נאסר.

7. דהשתא כי מהדר ליה התם למחר לצורך יום שני, לקבעיה הדר ובהנחה גרידא קונה בשתיקה ואינו צריך לומר כלום; הא אלו לא הניחו היום שם בתנאי ובא ליתנו שם למחר לקנות שביתה לשני היה צריך אמירה, ואף על גב דבתחלת היום קונה עירוב ושבת מכינה לעצמה מכל מקום הוה ליה כמכין מיום טוב לשבת ואסור. ריטב"א (ל"ח א', ד"ה נוטלו).

8. וכתב המאירי, "שאפילו לא עירב מאתמול כלל, יכול הוא לערב ברגליו מתחלה מיום טוב לשבת. שמערב ברגליו אינו צריך דיבור, ומכיון שהחשיך לשם קנה לו שביתה ממילא... ואין כאן הכנה מצדו מיום טוב לשבת, והכנה דממילא יש כאן, שתחלת היום קונה עירוב ונמצא שבת מכינה לעצמה."

9. דמכיון שמתחילה היה אסור במקום זה לילך מחוץ לתחום, נראה כמכין (וראה הערה להלן, בשם ריב"א). ובשער הציון (אות ט) הוסיף שאסור גם משום קניית שביתה בשבת. והמשנ"ב (תטז, ב, ס"ק טז) סתם כהריטב"א בזה. ובשער הציון (אות ח) כתב שאכן מהרשב"א לכאורה לא משמע כן. וכוונתו, שהרשב"א סובר שכשעירב ביום הראשון לרוח אחת, מותר לערב ביום השני לרוח אחרת, ולכאורה הוא הדין שמתיר לערב ברגליו אף בגוונא שלא עירב כלל ביום הראשון, וכפי שאכן כתב בחיי אדם (כלל עז סעיף לב), דלדעת הרשב"א אף בלא עירב כלל מותר, דמאי שנא. מקורות - רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, הי"ח). ריטב"א (ל"ח ב', ד"ה אמר ליה מי סברת).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

בראשון - צריך לערב ברגליו בשני (ואינו יכול לערב בפת, שאין מערבין בפת תחילה), והוא שילך ויעמד באותו מקום ויחשב בלבו שיקנה שם שביתה¹⁰. והשו"ע¹¹ העתיק לשונו.

המערב ברגליו ובפת, בתחילת העירוב, אי סגי בשתיקה: אמרין ערב ברגליו ביום ראשון, מערב ברגליו בשני, וכגון דאזיל ושתיק ויתיב. וכתב הריטב"א דסוגיין מוכחא דאפילו במערב לכתחילה ברגליו, בשתיקה סגי ליה¹². משא"כ בפת, בעי אמירה בתחילת עירוב.

ערב בפת בראשון: כתב הרמב"ם, "ערב בפת בראשון: אם רצה לערב ברגליו בשני - הרי זה ערוב; ואם רצה לערב בפת - צריך לערב באותה הפת עצמה שערב בה בראשון (משום הכנה)". וכן פסק השו"ע¹³.

דין תחומין ועירובי חצרות ביום הכיפורים ויו"ט: כתב הרמב"ם, "כשם שאסור לצאת חוץ לתחום בשבת, כך אסור ביום טוב וביום הכיפורים; וכשם שהמוציא מרשות לרשות בשבת ח"ב, כך המוציא ביום הכיפורים ח"ב. אבל ביום טוב מותר להוציא מרשות לרשות. לפיכך מערבין עירובי חצרות ומשתתפין במבואות ליום הכיפורים, כשבת; ומערבין עירובי תחומין ליום הכיפורים ולגמים טובים, כדרך שמערבין לשבת". וכן פסק השו"ע¹⁴.

יום כפורים הסמוך לשבת: כתב הרמב"ם "יום הכיפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר שבת בזמן שמקדשין על הראיה - יראה לי שהן כיום אחד, וקדשה אחת הן". אמנם בזמן הזה שמקדשין על פי החשבון לעולם לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת¹⁵.

10. ולא יאמר כלום, מפני שאסור לעשות שום הכנה מיו"ט לשבת או משבת ליו"ט, אפילו בדיבור. לשון השו"ע (תטז,ב). וכתב המשנ"ב (ס"ק יח) שאם עבר ואמר, אפילו הכי קונה שביתה.

11. או"ח תטז,ב. וכתב המשנ"ב (ס"ק יז), 'באותו מקום', אבל לרוח אחרת אינו יכול לערב ברגליו ביום שני. דכיון שמקום זה היה אתמול אסור לילך, נראה כמכין עתה מיו"ט לשבת. ויש אומרים דאף ברוח אחרת יכול לערב ברגליו ליום שני, ואך שיזהר שלא יאמר כלום רק שישב עד שתחשך, וכדלקמיה. וכתב בשעה"צ (אות יא), דנראה דיש לחוש להחמיר, מאחר שהריטב"א סתם לאסור (וכן כתב הרשב"א בחידושו). אף שבעבוה"ק, שדבריו שם עיקר להלכה לגבי חידושו, היקל, וגם לשון הטור והשו"ע שכתב 'באותו מקום' נראה שהם סוברים לאסור, וכן מצדד בבית מאיר להחמיר. מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ח,ט). רשב"א (עבוה"ק ה,יח, עמ' רסז). מאירי (ל"ח ב', ד"ה כבר ביארנו). ריטב"א (ל"ח א', ד"ה מתני' רבי אליעזר).

12. והקשה הריטב"א (ל"ח ב', ד"ה אמר ליה מי סברת) אם כן דאפילו המערב בתחלה ברגליו בשתיקה סגי, למה לא התיר רב יהודה לערב לכתחלה בשני ואפילו שלא עירב כלל בראשון לא בפת ולא ברגליו; ותירץ בשם הריב"א דלא אמרין דמערב בשתיקה ברגליו, אלא היכא דאיכא גלויי דעתא שהוא רוצה לקנות שם שביתה, כגון שזה עירב שם בראשון וגלי דעתיה דניחא ליה ביה גם ביום השני; אבל בשלא עירב שם כלל מערב יום טוב, דילמא לא ניחא ליה להפסיד אלפים אמה שיש לו לצד אחר וכיון שכן בעי אמירה.

13. או"ח תטז,ב. וכתב המגיד משנה (הל' עירובין ח,ט) בשם הרשב"א שאם עירב בפת חדשה אינו עירוב. וכן כתב המשנ"ב (ס"ק כ) שאפילו בדיעבד לא מהני (וכן כשעירב בפעם ראשונה ברגל, לא מהני לערב בשניה בפת, אפילו בדיעבד). מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ח,ט). רשב"א (עבוה"ק ה,יח).

14. או"ח תטז,ד-ה. כתב המגיד משנה, דין התחומין שהן שוין ביום הכיפורים ובימים טובים כשבת, מוסכם פ' בכל מערבין (ל' ב'). ודין עירובי חצרות שהוא נוהג ביוה"כ מחלוקת, אבל פסק ההלכה, שכשם שעירוב והוצאה לשבת כך עירוב והוצאה ליוה"כ. ונזכר זה בהרבה מקומות, ומסקנא בכריתות פרק אמרו לו (י"ד א'). וביו"ט, משמע פרקא קמא דיו"ט (י"ב א') דבית הלל סבירא להו דאין עירוב והוצאה ליו"ט. וכן מסקנת הרי"ף. והרשב"א חלוק בזה. ויתבאר, אם ירצה ה', ב'נתיבי הלכה' ביצה, י"ב א'. מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ח,ד).

15. כמבואר בהל' קידוש החודש (ז,א). וכתב רעק"א (או"ח סי' תרכד) דמשמע להדיא מדברי הרמב"ם דאפילו לקולא אמרין דיוה"כ ושבת קדושה אחת הם, דמשמע דקאי גם כן על הלכה ט', דשבת ויום טוב צריך העירוב להיות במקומו, ובזה אין צריך להיות העירוב מצוי במקומו לבלי שני, דקדושה אחת היא. מקורות - רמב"ם (הל' עירובין ח,י).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות עירובי תחומין, סימן תטז)

א. יום טוב שחל להיות סמוך לשבת, בין מלפניה בין מלאחריה, או שני יום טוב של גלויות, יש לו לערב שני ערובין לשתי רוחות, וסומך על איזה מהם שירצה ליום הראשון, ועל הערוב שברוח השניה ליום השני; או מערב ערוב אחד לרוח אחת וסומך עליו לאחד משני הימים, וביום השני יהיה כבני העיר וכאלו לא עשה ערוב ויש לו אלפים אמה לכל רוח... וכן מתנה אדם על ערובו ואומר: ערוב לשבת זו אבל לא לשבת אחרת, לשבת אחרת אבל לא לשבת זו, לשבתות ולא לימים טובים, ליום טוב ולא לשבתות.

ב. המערב לשני ימים טובים של גלויות או לשבת ויום טוב, אף על פי שהוא ערוב אחד לרוח אחת לשני הימים, צריך שיהיה הערוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל ב' כל בין השמשות.

כיצד הוא עושה? מוליכו בערב יום טוב או בערב שבת ומחשיך עליו ונוטלו בידו ובא לו, אם היה ליל יום טוב, ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם עד שתחשך, ואוכלו אם היה ליל שבת, או מביאו אם היה ליל יום טוב; מפני שהן שתי קדשות, ואינם כיום אחד כדי שנאמר מליל ראשון קנה הערוב לשני ימים. נאכל הערוב בראשון, קנה הערוב לראשון ואינו ערוב לשני.

ערב ברגליו בראשון, צריך לערב ברגליו בשני והוא שילך ויעמד באותו מקום ויחשב בלבו שיקנה שם שביתה ולא יאמר כלום, מפני שאסור לעשות שום הכנה מיום טוב לשבת או משבת ליום טוב אפלו בדבור. וכל שכן שאינו יכול לערב בפת שלא ערבו בו כבר ביום הראשון, מפני שהיה צריך לקרות עליו שם ערוב ונמצא מכין.

ערב בראשון במאכל, אם רצה לערב ברגליו בשני, הרי זה ערוב. ואם רצה לערב בפת, צריך לערב באותה הפת עצמה שערב בה בראשון, שאין צריך לומר כלום שכבר קרא שם ערוב ואם כן אינו מכין כלום.

ג. זה שאמרנו שיש לו לערב ב' עירובין בשתי רוחות לשני הימים, הוא שיהיה אפשר לו להגיע לכל אחד משני הערובים ביום הראשון, אבל אם אי אפשר להגיע לערוב של יום השני ביום הראשון, אין ערוב השני ערוב; שהערוב מצותו שיהיה בסעדה הראויה מבעוד יום, וזה הואיל ואינו יכול להגיע לזה הערוב ביום הראשון הרי זה אינה ראויה מבעוד יום.

כיצד? הרי שהניח ערובו ברחוק אמה אלפים מביתו לרוח מזרח וסמך עליו ליום ראשון, והניח ערוב שני ברחוק אמה אחת או מאה או אלף ברוח מערב וסמך עליו ליום שני, אין זה השני ערוב שהרי ביום הראשון אין זה ערוב השני ראוי לו מבעוד יום, לפי שאינו יכול להגיע אליו שהרי לא נשאר לו ברוח מערב כלום.

אבל אם הניח ערובו ברחוק אלף ות"ק מביתו ברוח מזרח וסמך עליו ליום ראשון, והניח ערוב שני רחוק מביתו לרוח מערב בתוך ת"ק אמה וסמך עליו ליום השני, הרי זה ערוב, שהרי אפשר שיגיע לו ביום ראשון.

ד. יום הכפורים הרי הוא כשבת, בין לענן ערובי חצרות בין לענן ערובי תחומין.

ה. יום טוב נוהג בו ערובי תחומין אבל לא ערובי חצרות.

(או"ח, הלכות שבת, סימן שו)

א. ממצא חפצך (ישעיה נח, יג): חפצך אסורים; אפלו בדבר שאינו עושה שום מלאכה, כגון: שמעין נכסיו לראות מה צריך למחר, או לילך לפתח המדינה כדי שימהר לצאת בלילה למרחץ...